Emilia Kurdybachowa

Data urodzenia: 29 lipca 1908
Miejsce urodzenia: Aleksandrów Kujawski
Data śmierci: 14 października 1988
Miejsce śmierci: Warszawa
Rodzice: Stefan Ehrenkreutz, Tekla (z domu Zweibaum)
Profesja: nauczycielka historii, żołnierz Armii Krajowej, bibliotekarka, opiekunka społeczna
Słowa kluczowe: rodzina Ehrenkreutz, inteligencja, Wilno, Emilia Kurdybachowa, Lwów, historia, Łukasz Kurdybacha, Biblioteka Narodowa

Biogram[1]

Emilia Kurdybachowa urodziła się 29 lipca 1908 roku w Aleksandrowie Kujawskim w inteligenckiej rodzinie Ehrenkreutzów. Była córką Stefana Ehrenkreutza, ostatniego przedwojennego rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, a wychowywała ją jego druga żona – etnolożka Cezaria Baudouin de Courtenay – jedna z pierwszych kobiet-naukowczyń w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Z kolei ze strony zmarłej w 1909 r. matki Tekli Zweibaum łączyły Kurdybachową więzy pokrewieństwa z Juliuszem Zweibaumem, biologiem i histologiem żydowskiego pochodzenia.

Naukę szkolną Emilia Ehrenkreutzówna rozpoczęła jeszcze podczas trwania Wielkiej Wojny w Białej Cerkwi na Ukrainie, aby kontynuować ją później w Państwowym Gimnazjum im. Królowej Jadwigi w Warszawie i Gimnazjum Państwowym im. Elizy Orzeszkowej w Wilnie. W latach 1926-1930 studiowała na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego, realizującym misję utrwalania polskości na Wileńszczyźnie i kształtowania patriotyzmu. 6 października 1930 roku otrzymała tytuł magistra filozofii w zakresie historii.

W latach 1929-1945, z przerwą w okresie niemieckiej okupacji Lwowa w czasie drugiej wojny światowej, pracowała w szkołach średnich jako nauczycielka historii. Początkowo uczyła w Gimnazjum Państwowym im. Adama Jerzego Czartoryskiego w Wilnie, Państwowym Seminarium Nauczycielskim Żeńskim w Trokach i Gimnazjum Państwowym im. króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Z Wileńszczyzną pod względem prywatnym i zawodowym pozostawała związana do 1934 roku, kiedy to wzięła ślub z Łukaszem Kurdybachą,

[1] Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki" nr projektu NPRH/F/SP/0086/2024/13, kwota dofinansowania 1 119 240, 00 zł., całkowita wartość projektu 1 119 240, 00 zł.

wykładowcą Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Do momentu wejścia do miasta Armii Czerwonej we wrześniu 1939 r. pracowała we lwowskim X Państwowym Gimnazjum im. Henryka Sienkiewicza. W okresie pierwszej radzieckiej okupacji (1939-1941) pracowała w szkole średniej nr 16 z polskim językiem wykładowym jako nauczycielka historii i geografii, a w latach 1944-1945 pełniła także obowiązki kierownika pedagogicznego placówki. W związku z nowymi realiami politycznymi mającymi na celu przekształcenie polskiego szkolnictwa we Lwowie na wzór systemu obowiązującego na terenie Związku Radzieckiego, Kurdybachowa brała udział w szkoleniach mających przygotować ją do pracy w szkole radzieckiej. Należała do Związku Zawodowego Pracowników Oświaty i Nauki Ukraińskiej Republiki Radzieckiej, a w ramach jego struktur – do Związku Zawodowego Pracowników Szkoły Początkowej i Średniej.

Natomiast w czasie niemieckiej okupacji Lwowa od czerwca 1941 do lipca 1944 roku działała w Armii Krajowej, osiągając stopień podporucznika Była łączniczką, a później sekretarką ostatniego szefa Oddziału I (Organizacyjnego) Sztabu Komendy Głównej AK, Bolesława Tomaszewskiego (ps. „Bat"). Ukrywała się pod pseudonimami „Elza" i „Ala". Angażowała się również w organizację tajnego nauczania na terenie Lwowa.

W kwietniu 1945 roku udziałem Emilii Kurdybachowej stało się doświadczenie repatriacji. Początkowo zamieszkała w Krakowie, ale już w sierpniu tego samego roku podjęła pracę w Dziale Uzupełniania Zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie. Z tą instytucją kultury pozostawała związana aż do przejścia na emeryturę w 1970 r. Sukcesywnie awansowała w bibliotecznej hierarchii od asystentki bibliotecznej i zarządzającej referatem egzemplarza obowiązkowego, po stanowisko zastępcy kierownika Działu Uzupełniania Zbiorów i bibliotekarza, a kończąc na nominacji na kierownika Działu Ewidencyjno-Administracyjnego oraz stopniach zawodowych kustosza, kustosza dyplomowanego i starszego kustosza dyplomowanego. Szczególnie interesowała się zagadnieniami bibliotecznych kontaktów i wymian na szczeblu międzynarodowym. Jeszcze pod koniec lat czterdziestych – w 1948 roku – rozpadło się jej małżeństwo z Łukaszem Kurdybachą.

Po przejściu na emeryturę swoją potrzebę służby publicznej realizowała za pośrednictwem pracy społecznej w charakterze terenowego opiekuna społecznego. Wspierała także Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi w Laskach i Duszpasterstwo Niewidomych przy Zgromadzeniu ss. Franciszkanek Służebnic Krzyża.

W publikowanych nekrologach podkreślano jej wkład w rozwój polskiego bibliotekarstwa, pracowitość i szlachetność. Jej uczniowie z Gimnazjum Państwowego im. króla Zygmunta Augusta w Wilnie w zebranych po latach przez Leszka Jana Malinowskiego

wspomnieniach zapamiętali ją jako sprawiedliwą nauczycielkę okazującą troskliwość wobec młodszego brata Andrzeja oraz kobietę o atrakcyjnej fizjonomii.

Za swoje zasługi na rzecz rozwoju kultury bibliotecznej Kurdybachowa została uhonorowana Medalem 10-lecia Polski Ludowej, odznaką „Zasłużony działacz kultury" i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Jej biografia stanowi przykład kobiecego zaangażowania w rekonstrukcję instytucji bibliotekarstwa po wojnie, a także – z perspektywy feministycznej – jest przykładem otwierania się szeroko pojętego środowiska ludzi związanych z kulturą książek i bibliotek na kobiety jako równorzędne pracownice, co nie było oczywiste w okresie dwudziestolecia międzywojennego.

Zmarła 14 października 1988 roku w Warszawie.

Bibliografia:

Źródła:

Archiwum Akt Nowych, Akta Emilii Kurdybachowej, sygn. 2/2223/0.

Archiwum Akt Nowych, Archiwum Stanisław Stommy, sygn. 2/2218/0.

Gimnazjum im. króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Wspomnienia wychowawców i wychowanków, red. L. J. Malinowski, Bydgoszcz: Towarzystwo Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej, 1999.

Opracowania:

Ehrenkreutz-Kurdybacha Emilia, [w:] *Wileński Słownik Biograficzny*, red. H. Dubowik, L. J. Malinowski, Bydgoszcz: Towarzystwo Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej, 2002, s. 75.

Łuszpak A., *(Nie)obecne? Rola kobiet w świecie książki i bibliotek w Polsce w okresie międzywojennym*, „AUPC. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia" 2025, nr 22, s. 111–126.

Opacki Z., *Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie 1919–1939. Struktura, kadra, osiągnięcia naukowo-dydaktyczne*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2021.

Węgierski J., *Komendy Lwowskiego Obszaru i Okręgu Armii Krajowej 1941–1944*, Kraków: Wydawnictwo „Platan", 1997.